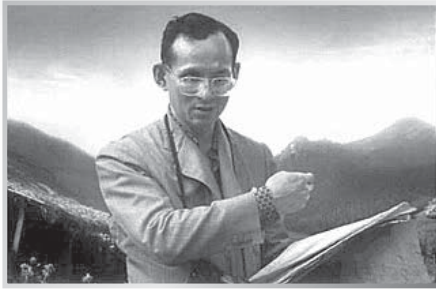

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ กับทรัพย์สินทางปัญญาและวันนักประดิษฐ์

ผศ.ดร.สมหมาย จันทรเรือง *

ทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Property) หมายถึง สิทธิประโยชน์ที่ควรได้จากการใช้ความคิดสร้างสรรค์หรือประดิษฐ์ สิ่งใดสิ่งหนึ่งขึ้นมาใหม่ สำหรับทรัพย์สินทางปัญญานี้มีปรากฏในสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๕) แต่ได้รับความสนใจน้อย จึงไม่เป็นที่รู้จักของคนไทยทั่วไป แม้เปลี่ยนแปลง การปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย (ปี ๒๔๗๕) ได้มีกฎหมายเกี่ยวกับ ทรัพย์สินทางปัญญาหลายฉบับ คนส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจ

เรื่องนี้ จนกระทั่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ ๙) ทรงเริ่มงานด้านลิขสิทธิ์เพลงพระราชนิพนธ์ ลิขสิทธิ์ในเครื่องหมายการค้า และสิทธิบัตรสิ่งประดิษฐ์ ได้เป็นแรงกระตุ้นให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับทรัพย์สิน ทางปัญญาอย่างกว้างขวาง

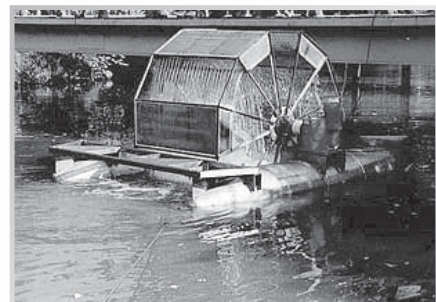
ปฐมบทพระมหากษัตริย์กับทรัพย์สินทางปัญญา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชนับเป็น พระมหากษัตริย์พระองค์แรกที่ทำให้ความสนใจและสร้างสรรค์งาน ด้านทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งมีทั้งผลงานด้านลิขสิทธิ์ ได้แก่ เพลง พระราชนิพนธ์ ภาพถ่าย และภาพวาดฝีพระหัตถ์ วรรณกรรมหนังสือ แนวคิดทฤษฎีใหม่ โครงการทฤษฎีใหม่และปฏิมากรรมเหรียญ พระมหาชุนก สำหรับผลงานด้านเครื่องหมายการค้า ได้แก่ เครื่องหมาย สุวรรณชาติ ทองแดง โกลเด้นเฟลส และเครื่องหมายธรรมชาติ ส่วนผลงานด้านสิทธิบัตร ได้แก่ สิ่งประดิษฐ์เครื่องกลเติมอากาศ (กังหันน้ำชัยพัฒนา) ฝนหลวง และผลงานประดิษฐ์อีกหลายสิ่ง ซึ่งมี สาระสำคัญดังต่อไปนี้

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ กับลิขสิทธิ์ (copyright)

ลิขสิทธิ์เป็นทรัพย์สินทางปัญญาในลักษณะวรรณกรรม ศิลปกรรม ซึ่งผู้สร้างสรรค์ได้สิทธิแต่เพียงผู้เดียว โดยไม่ต้องจดทะเบียน แต่อาจจดทะเบียนสิทธิไว้เป็นหลักฐานได้ สิทธิในลิขสิทธิ์นี้กฎหมาย ให้ความคุ้มครองตลอดชีวิตของผู้สร้างสรรค์ และต่อเนื่องไปยังทายาทอีก ๕๐ ปี

สำหรับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงได้รับลิขสิทธิ์จากผลงานพระราชนิพนธ์เรื่องแรกคือ “เมื่อข้าพเจ้า จากสยามมาสู่สวิตเซอร์แลนด์” (<http://www.vcharkam.com/p.3>) ตีพิมพ์ครั้งแรกในหนังสือรายเดือนวงวรรณคดีฉบับ เดือนสิงหาคม ๒๔๙๐ พระราชนิพนธ์เรื่องนี้เป็นบันทึกของพระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ในช่วงเวลาเสด็จพระราชดำเนิน เพื่อกลับไปศึกษาต่อที่ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ครั้งที่สอง เมื่อวันที่ ๑๙ สิงหาคม ๒๔๘๙ โดยทรงบันทึกเรื่องราวการเดินทางที่แสดงความรู้สึกของพระองค์ ตลอดถึงเหตุการณ์ที่ทรงได้ประสบและรู้สึกประทับใจ ได้แก่ เหตุการณ์รถพระที่นั่งแล่นผ่าน

* คณบดีคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยาม

ถนนราชดำเนินกลางอย่างช้า ๆ ถึงวัดเบญจมบพิตร ทรงได้ยินประชาชนคนหนึ่งร้องขึ้นมาดัง ๆ ว่า “อย่าละทิ้งประชาชน” พระองค์อยากจะบอกเขาไปว่า “ถ้าประชาชนไม่ทิ้งข้าพเจ้า แล้วข้าพเจ้าจะละทิ้งอย่างไรได้” ซึ่งเป็นจุดเด่นของการบันทึกเรื่องราวในพระราชนิพนธ์นี้

ในส่วนของวรรณกรรมอื่น ได้แก่ งานทรงแปล เรื่อง “นายอินทร์ผู้ปิดทองหลังพระ” ทรงแปลจากต้นฉบับภาษาอังกฤษ เรื่อง “A MAN CALLED INTREPID” บทประพันธ์ของวิลเลียม สตีเฟนสัน (William Stephenson) งานทรงแปลเรื่อง “TITO” ของฟิลลิส ออติ (Phyllis Auty) พระราชนิพนธ์ “พระมหากษัตริย์” (The Story of Mahajanaka) พระราชนิพนธ์ “เรื่องทองแดง” (The Story of Tongdaeng) รวมถึงพระราชดำรัส ที่ทรงแปลจากภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษอีกจำนวนมาก และที่คุ้นหูของคนไทยในช่วงวันเฉลิมพระชนมพรรษา (เดือนธันวาคม) ได้แก่ เพลงพระราชนิพนธ์ เริ่มตั้งแต่ทรงเป็นสมเด็จพระอนุชาธิราช จนถึงปัจจุบันรวมทั้งหมด ๔๘ เพลง โดยเพลงล่าสุดคือเพลง “เมนูไข่” (<http://th.wikipedia.org>) เป็นเพลงแนวสุนทราภรณ์ เนื้อร้องโดยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระราชทานเป็นของขวัญวันพระราชสมภพครบ ๗๒ พรรษา แต่สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ เมื่อ ปี ๒๕๓๔

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ กับเครื่องหมายการค้า (Trademark)

เครื่องหมายการค้า หมายถึง เครื่องหมายที่ใช้หรือจะใช้เป็นที่หมายหรือเกี่ยวข้องกับสินค้า เพื่อแสดงว่าสินค้าที่ใช้เครื่องหมายของเจ้าของเครื่องหมายการค้านั้นแตกต่างกับสินค้าที่ใช้เครื่องหมายการค้าของบุคคลอื่น

เครื่องหมายการค้านี้อาจเป็นภาพถ่าย ภาพวาด ภาพประติมากรรม ดรา ชื่อ คำ ข้อความ ตัวหนังสือ ตัวเลข ลายมือ ชื่อ กลุ่มของสี รูปร่างหรือรูปทรงของวัตถุ หรือสิ่งเหล่านี้ได้อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างรวมกัน และลักษณะสำคัญของเครื่องหมายการค้าคือการระบุเจาะจงและการจำแนกสินค้าของตนเอง

การคุ้มครองเครื่องหมายการค้า ทำโดยการจดทะเบียนกับกรมทรัพย์สินทางปัญญาหรือสำนักงานพาณิชย์จังหวัด ทุกจังหวัด ซึ่งมีระยะเวลาคุ้มครองสิทธิ ๑๐ ปี นับแต่วันยื่นคำขอจดทะเบียนและมีสิทธิต่ออายุการคุ้มครองได้คราวละ ๑๐ ปี ทั้งนี้ ให้ยื่นคำขอต่ออายุภายใน ๙๐ วันก่อนวันสิ้นอายุคุ้มครอง

สำหรับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงได้รับสิทธิในเครื่องหมายการค้า โดยพระราชทานให้บริษัทสุวรรณชาติ จำกัด และมูลนิธิชัยพัฒนา จดทะเบียนเครื่องหมายการค้ารวม ๑๓ คำขอ (<http://lambuddhism.com>) ได้แก่ เครื่องหมายการค้า สุวรรณชาติ ๑ คำขอ ทองแดง ๒ คำขอ โกลเด้นเพลส ๔ คำขอ ธรรมชาติ ๕ คำขอและมุลบาย ๑ ๆ คำขอ

เครื่องหมายการค้าที่โดดเด่นรู้จักกันทั่วไป คือ เครื่องหมายสุวรรณชาติ (สมศักดิ์ ดำรงสุนทรชัย, ๒๕๔๕ : ไม่ปรากฏเลขหน้า) เกิดจากแนวพระราชประสงค์ที่จะสร้างตราสัญลักษณ์สินค้าที่เป็นของคนไทย ผลิตโดยคนไทย จึงพระราชทานตราสินค้า “สุวรรณชาติ” ขึ้นเป็นต้นแบบ เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนกิจการของคนไทย

เครื่องหมายสุวรรณชาตินี้มีได้จำกัดเฉพาะสินค้าชนิดใดชนิดหนึ่ง แต่จะพัฒนาให้มีสถานะเป็น “ตราสินค้าแห่งชาติ” อย่างจริงจังในอนาคต และพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้หอการค้าไทยใช้ชื่อตราสินค้าสุวรรณชาติภายใต้โครงการภูมิใจในตราสินค้าไทย ซึ่งมี “เสื่อทองแดง” เป็นสินค้านำร่องโดยได้รับพระบรมราชานุญาต ให้ผลิตและจำหน่ายในวาระแรก เพียง ๓๐๐,๐๐๐ ตัว

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ กับสิทธิบัตร (Patent)

สิทธิบัตร หมายถึง หนังสือสำคัญที่รัฐออกให้เพื่อคุ้มครองการประดิษฐ์หรือการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่มีลักษณะตามที่กฎหมายกำหนด ดังนั้น สิทธิบัตรจึงมี ๒ ประเภท ได้แก่ สิทธิบัตรการประดิษฐ์กับสิทธิบัตรการออกแบบผลิตภัณฑ์ และมีอนุสิทธิบัตรอีกลักษณะหนึ่งที่ใช้กับการประดิษฐ์ที่มีเทคนิคไม่สูงมากนัก

อายุการคุ้มครองสิทธิบัตร กฎหมายกำหนดให้จดทะเบียนกับกรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ โดยสิทธิบัตรการประดิษฐ์ได้รับความคุ้มครอง ๒๐ ปี สิทธิบัตรการออกแบบผลิตภัณฑ์ได้รับความคุ้มครอง ๑๐ ปี และอนุสิทธิบัตรได้รับความคุ้มครองระยะแรก ๖ ปี และต่ออีก ๒ ครั้ง ๆ ละ ๒ ปี รวมทั้งหมด ๑๐ ปี นับแต่วันที่ยื่นขอจดทะเบียน

สำหรับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงได้รับสิทธิบัตรและอนุสิทธิบัตร ได้แก่ สิทธิบัตร เครื่องกลเติมอากาศที่ผิวน้ำหมุนช้าแบบทุ่นลอย (กังหันน้ำชัยพัฒนา) เครื่องกลเติมอากาศแบบอัดอากาศและดูดน้ำ การใช้ น้ำมันปาล์มกลั่นบริสุทธิ์เป็นน้ำมันเชื้อเพลิงสำหรับเครื่องยนต์ดีเซล การใช้ น้ำมันปาล์มกลั่นบริสุทธิ์เป็นน้ำมันหล่อลื่นสำหรับเครื่องยนต์สองจังหวะ การดัดแปลงแปรสภาพอากาศเพื่อให้เกิดฝน (ฝนหลวง) ภาชนะรองรับของเสียที่ขับออกจากร่างกาย อุปกรณ์ควบคุมการผลักดินของเหลว กระบวนการปรับปรุงสภาพดินเปรี้ยวเพื่อให้เหมาะสมต่อการเพาะปลูก (โครงการแก้มดิน) ล่าสุด ปี ๒๕๕๓ ทรงได้รับสิทธิบัตรจากผลงานสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๓ ผลงาน ได้แก่ ระบบปรับปรุงคุณภาพน้ำด้วยรางพีซร่วมกับเครื่องกลเติมอากาศ เครื่องกำเนิดไฟฟ้าพลังงานจลน์ และโครงสร้างเครื่องกำเนิดไฟฟ้าพลังงานจลน์

สรุป สิทธิบัตรในพระปรมาภิไธย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ภายในปี ๒๕๕๐ ได้แก่ (กรมทรัพย์สินทางปัญญา, ๒๕๕๐ : ๐๓๖-๐๙๙)

๑. สิทธิบัตรการประดิษฐ์เครื่องกลเติมอากาศที่ผิวน้ำ (กังหันน้ำชัยพัฒนา)
๒. สิทธิบัตรการประดิษฐ์การใช้้ำมันปาล์มกลั่นบริสุทธิ์
๓. สิทธิบัตรการประดิษฐ์การดัดแปรสภาพอากาศเพื่อให้เกิดฝน (ฝนหลวง)
๔. สิทธิบัตรการออกแบบผลิตภัณฑ์ ภาชนะรองรับของเสียขับออกจากร่างกาย
๕. สิทธิบัตรการประดิษฐ์อุปกรณ์ควบคุมการผลักดินของเหลว
๖. สิทธิบัตรเรือใบในพระปรมาภิไธย

ส่วนในปี ๒๕๕๓ ทรงได้รับสิทธิบัตรอีก ๓ ผลงาน ได้แก่ (http://www๒.moc.go.th/ewt_news.php?id=4940)

๑. การประดิษฐ์ระบบปรับปรุงคุณภาพน้ำด้วยรางพีซร่วมกับเครื่องกล
๒. การประดิษฐ์เครื่องกำเนิดไฟฟ้าพลังงานจลน์
๓. การประดิษฐ์โครงสร้างเครื่องกำเนิดไฟฟ้าพลังงานจลน์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ กับวันนักประดิษฐ์

ในด้านวันนักประดิษฐ์นั้นเกี่ยวข้องกับผลงานทรงประดิษฐ์ที่โดดเด่น และรู้จักกันทั่วไป คือ กังหันน้ำชัยพัฒนา ที่ทรงได้รับการทูลเกล้าฯ ถวายสิทธิบัตรการประดิษฐ์เมื่อวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๖ จากนั้นคณะรัฐมนตรีมีมติ เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๓๗ ให้วันที่ ๒ กุมภาพันธ์ของทุกปีเป็น “วันนักประดิษฐ์” (<http://www.panyathai.or.th>) งานนี้จัดขึ้นเป็นครั้งแรก เมื่อวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๘ ณ ศูนย์การค้าเวทเทรดเซ็นเตอร์ โดยความริบผิดชอบของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม และได้จัดต่อมาเป็นประจำทุกปี

สำหรับวัตถุประสงค์ของการจัดงานวันนักประดิษฐ์ มีดังนี้

- เพื่อเป็นการเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงพระปรีชาสามารถประดิษฐ์คิดค้นสิ่งที่เป็นประโยชน์ เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาประเทศ
- เพื่อระลึกถึงวันประวัติศาสตร์ของการจดทะเบียนและออกสิทธิบัตรถวายแด่พระมหากษัตริย์พระองค์แรกของโลก
- เพื่อเป็นการส่งเสริมและเผยแพร่ผลงานของนักประดิษฐ์ไทยให้เป็นที่รู้จัก
- เพื่อนำไปเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเทคโนโลยีอันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศ
- เพื่อส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือและประสานประโยชน์ระหว่างภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการประดิษฐ์คิดค้น
- เพื่อสนับสนุนและให้กำลังใจแก่นักประดิษฐ์เยาวชนและประชาชนทั่วไปในอันที่จะแสดงความรู้ความสามารถต่อสาธารณชน เพื่อจะได้ทำการประดิษฐ์คิดค้นสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศมากยิ่งขึ้น
- เพื่อประกาศเกียรติคุณแก่นักประดิษฐ์ที่มีความสามารถ และนำผลงานของนักประดิษฐ์ออกเผยแพร่ใช้งานได้อย่างจริงจัง

ปัจจัยมบท

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์แรกของโลกที่บุกเบิกงานด้านทรัพย์สินทางปัญญา โดยเฉพาะลิขสิทธิ์ เครื่องหมายการค้า และสิทธิบัตร เป็นผลให้คนไทยหันมาสนใจทรัพย์สินทางปัญญามากขึ้น กอปรกับองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนต่างให้การสนับสนุนงานด้านนี้อย่างชัดเจน จึงเป็นแรงกระตุ้นต่อการพัฒนาทรัพย์สินทางปัญญาของไทยให้มีการเรียนรู้และสร้างสรรค์ สิ่งใหม่ในสังคมไทย เชื่อว่าอนาคตอันใกล้ภูมิปัญญาไทยจะได้นำมาใช้ประโยชน์สร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ให้กับคนไทย และประเทศไทยอย่างทัดเทียมกับนานาชาติอารยประเทศ

บรรณานุกรม

กรมทรัพย์สินทางปัญญา. เอกอัครราชทูต ปัญญาแห่งแผ่นดิน. กรุงเทพมหานคร. อมรินทร์พริ้นติ้ง, ๒๕๕๐.

สมหมาย จันทรเรือง. ความรู้เบื้องต้นด้านทรัพย์สินทางปัญญา. กรุงเทพมหานคร : จามจุรีโปรดักท์, ๒๕๑๙.

สมศักดิ์ ดำรงสุนทรชัย. ตราสินค้าพระราชทาน “สุวรรณชาติ” The Real Nation Brand. นิตยสารผู้จัดการ พลุกจิกายน ๒๕๔๕.

<http://lambuddhism.com>

<http://www.panyathai.or.th>

<http://www.Vcharkam.com>

<http://Wikipedia.org>

(http://www๒.moc.go.th/ewt_news.php?nid=4940)